

Μάθημα:

PLACE BRANDING, ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Κοινωνικά Κινήματα & Πολιτιστική Κληρονομιά

Δρ. Παναγιώτα Καραμέτου

09.12.2025

Κοινωνικά Κινήματα & Πολιτιστική Κληρονομιά

Να κατανοήσουμε ότι:

- ✓ **οι πολίτες μέσα από τα κοινωνικά κινήματα μπορούν να αλλάξουν την τύχη ενός μνημείου, μιας γειτονιάς, μιας πόλης**
- ✓ **η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι μόνο υπόθεση του κράτους ή των ειδικών, αλλά και των κινητοποιημένων κοινοτήτων**

Στόχοι

Επιπλέον

- Να κατανοήσουμε **τι είναι κοινωνικό κίνημα** και πώς διαφοροποιείται από άλλες μορφές συλλογικής δράσης.
- Να δούμε **πώς τα κοινωνικά κινήματα παρεμβαίνουν** στην προστασία/ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Να γνωρίσουμε **συγκεκριμένα παραδείγματα** από την Ευρώπη & την Ελλάδα.
- Να κατανοήσουμε τον **ρόλο και τα όρια** αυτών των **κινήματων**.
- Να σχεδιάσουμε υποθετικά μια **παρέμβαση-κίνημα** για ένα μνημείο ή πολιτιστικό χώρο.

Τι είναι τα κοινωνικά κινήματα; (1)

Συλλογικές μορφές δράσης οι οποίες:

- αμφισβητούν υπάρχουσες πολιτικές/πρακτικές
- επιδιώκουν κοινωνικό ή πολιτισμικό μετασχηματισμό
- αναπτύσσονται γύρω από ταυτότητες, αξίες, αιτήματα

Θεωρητικά Μοντέλα

Θεωρητικά Μοντέλα (1)

- **Charles Tilly** : Διεκδίκηση & κράτος (Contentious Politics) 1970–2000

✓ μελετά πώς και γιατί ομάδες ανθρώπων διεκδικούν δικαιώματα από την εξουσία.

Υποστήριζε ότι:

- Η διεκδίκηση είναι κάθε συλλογική δράση που **αμφισβητεί το κράτος ή την εξουσία.**
- Τα κοινωνικά κινήματα δεν είναι τυχαία αλλά ακολουθούν **ιστορικά μοτίβα.**
- Χρησιμοποιεί την έννοια:
 - **Ρεπερτόριο δράσης** (διαδηλώσεις, απεργίες, καταλήψεις κ.λπ.)

Θεωρητικά Μοντέλα (2)

Τι καθορίζει την επιτυχία ενός κοινωνικού κινήματος;

- Η οργάνωση
- Οι πόροι
- Η μαζική συμμετοχή
- Η ευνοϊκή πολιτική συγκυρία

Έμφαση:

➡ *Πώς οργανώνεται η σύγκρουση με την εξουσία.*

Θεωρητικά Μοντέλα (3)

Alberto Melucci – Νέα Κοινωνικά Κινήματα

➤ 1980–1990

➡ εστιάζει στα σύγχρονα Κινήματα μετά το **1968** (φεμινιστικό, οικολογικό, πολιτισμικά κινήματα).

Έμφαση:

➡ Ταυτότητα και πολιτισμός και όχι μόνο οικονομικές διεκδικήσεις.

Θεωρητικά Μοντέλα (4)

Τα νέα κινήματα:

- Δεν ζητούν μόνο **οικονομικά δικαιώματα**
- **Διεκδικούν ταυτότητα, τρόπο ζωής, πολιτισμική αναγνώριση**
- Το κλειδί είναι η **Συλλογική ταυτότητα**
- Η δράση δεν είναι μόνο μαζικές διαδηλώσεις, αλλά επίσης καθημερινές πρακτικές & συμβολικές συγκρούσεις

Θεωρητικά Μοντέλα (5)

Manuel Castells – Δίκτυα & Πόλεις ➡ 1990–2010

- μελετά τη σχέση δικτύων, τεχνολογίας, πόλεων και κινημάτων.
- Η επίδραση της ανάπτυξης του **internet & των social media**
 - Ζούμε στην **κοινωνία των δικτύων** (internet, social media).

Τα σύγχρονα κινήματα:

- ❖ Οργανώνονται **οριζόντια**, χωρίς αρχηγούς
- ❖ Μέσα από **ψηφιακά δίκτυα**

Οι πόλεις είναι:

- Χώροι συγκέντρωσης, σύγκρουσης, Πολιτικής έκφρασης & αλλαγής

Θεωρητικά Μοντέλα (6)

Manuel Castells – Δίκτυα & Πόλεις ➡ 1990–2010

➤ Έμφαση:

➡ *Σύνδεση τεχνολογίας, αστικού χώρου και κοινωνικής δράσης.*

ΣΥΝΕΠΩΣ...

«Τα κοινωνικά κινήματα δεν είναι μόνο πορείες»

- Είναι δίκτυα ανθρώπων, ιδεών, συμβολισμών, που διεκδικούν αλλαγή.
- Όταν το αντικείμενο της διεκδίκησης είναι ο πολιτισμός ή η πόλη, τότε **η πολιτιστική κληρονομιά γίνεται πεδίο σύγκρουσης αλλά και δημιουργίας»**

Τι είναι πολιτιστική κληρονομιά;

- *Υλική (μνημεία, κτίρια, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικά κέντρα, τοπία).*
- *Άυλη (παραδόσεις, γιορτές, γλώσσα, μουσική, τεχνικές, μνήμες).*

➤ Πολιτιστική κληρονομιά ως:

- **πόρος ταυτότητας**
- **οικονομικός πόρος (τουρισμός, πολιτιστικές βιομηχανίες)**
- **χρησιμοποιούμενο εργαλείο για branding πόλεων/περιοχών.**

Κοινωνικά κινήματα & πολιτιστική κληρονομιά

Τα κοινωνικά κινήματα συχνά:

- αντιδρούν σε απειλές (καταστροφή, εμπορευματοποίηση, εγκατάλειψη)
- διεκδικούν τον **δημόσιο χαρακτήρα** της πολιτιστικής κληρονομιάς (πρόσβαση όλων)
- προτείνουν **εναλλακτικά μοντέλα** αξιοποίησης (συμμετοχικά, κοινοτικά).

- **Πώς τα Κοινωνικά Κινήματα Παρεμβαίνουν στην πολιτιστική κληρονομιά;**

Πώς τα Κοινωνικά Κινήματα Παρεμβαίνουν στην πολιτιστική κληρονομιά;

Μορφές δράσης

- **Εκστρατείες ενημέρωσης** (social media, petitions).
- **Διαδηλώσεις, συμβολικές καταλήψεις χώρων.**
- **Καλλιτεχνικές δράσεις** (performances, προβολές σε κτίρια, street art).
- **Συλλογική τεκμηρίωση** (φωτογραφικές ομάδες, “καταγραφή μνήμης”).
- **Νομικές προσφυγές, συνεργασία με ειδικούς** (αρχιτέκτονες, αρχαιολόγους, νομικούς).

Αποτελέσματα δράσης κοινωνικών κινημάτων (1)

- Ακύρωση ή τροποποίηση έργων που απειλούν μνημεία/τοπία.
- Χαρακτηρισμός χώρων ως διατηρητέων.
- Αύξηση χρηματοδότησης για αποκατάσταση.
- Δημιουργία νέων θεσμών συμμετοχής (συμβούλια γειτονιάς, πολιτιστικές επιτροπές).

Αλλά και:

- κίνδυνος εμπορευματοποίησης (τουρισμός “υψηλής έντασης”)
- συγκρούσεις με άλλες κοινωνικές ομάδες.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Παραδείγματα (1)

- **Βενετία – Κίνημα “No Grandi Navi”**

Διαμαρτυρία κατοίκων και ακτιβιστών για τα **τεράστια κρουαζιερόπλοια** που περνούν δίπλα από την πλατεία Αγίου Μάρκου.

Επιπτώσεις:

- φθορά στο δομημένο περιβάλλον
- πίεση στο οικοσύστημα της λιμνοθάλασσας
- υπερ-τουρισμός, αύξηση ενοικίων, απώλεια μόνιμων κατοίκων.

- **Μορφές δράσης:** διαδηλώσεις στο νερό με βάρκες, καμπάνιες στα ΜΜΕ, διεθνής κινητοποίηση.
- **Αποτέλεσμα:** περιορισμοί/απαγορεύσεις πρόσβασης μεγάλων πλοίων – **παρέμβαση υπέρ της βιωσιμότητας της πόλης-μνημείου.**

Παραδείγματα (2)

SAVE Roșia Montană – Ρουμανία

- Περιοχή με παλιές ρωμαϊκές στοές εξόρυξης χρυσού.
- Σχέδιο μεγάλης εξορυκτικής εταιρείας
- Κίνδυνος για τοπίο & πολιτιστική κληρονομιά.
- Πολίτες, επιστήμονες, καλλιτέχνες δημιούργησαν κίνημα “Save Roșia Montană”.
- **Δράσεις:** πολύχρονες διαμαρτυρίες, διεθνείς καμπάνιες, τεκμηρίωση πολιτιστικής αξίας.
- **Αποτέλεσμα:** η περιοχή εντάχθηκε σε καθεστώς προστασίας (UNESCO), το έργο εμποδίστηκε.

SAVE Roșia Montană – Ρουμανία

- Η καναδική εταιρεία *Gabriel Resources*, επιχειρούσε εδώ και χρόνια να λάβει άδεια από το Υπουργείο Περιβάλλοντος της χώρας για την εξόρυξη εκατοντάδων τόνων χρυσού σε μια περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, στην οροσειρά *Aruseni* στη Δυτική Ρουμανία.
- Η προγραμματιζόμενη εξόρυξη ανοιχτού τύπου θα είχε **ανυπολόγιστες συνέπειες στο περιβάλλον και την ιστορική κληρονομιά της *Rosia Montana***, καθώς η εταιρεία θα προχωρούσε σε **ανατινάξεις σε όλα τα βουνά της περιοχής, με την εγκατάσταση μιας μεγάλης δεξαμενής αποβλήτων με κυάνιο και άλλες τοξικές ουσίες.**

Παραδείγματα (3)

Αμβούργο / Βερολίνο – Κινήματα για τους χώρους βιομηχανικής κληρονομιάς

- Παλιές αποθήκες, εργοστάσια, λιμενικές εγκαταστάσεις.
- Κίνηση πολιτών υπέρ **επαναχρησιμοποίησης** για πολιτιστικούς σκοπούς (μουσεία, καλλιτεχνικοί χώροι).
- Μετατροπή τους σε **τοπόσημα** με νέο χαρακτήρα.

Στην Speicherstadt. Οι παλιές αποθήκες στο λιμάνι.

<https://parallaximag.gr/parallax-view/amvoyrgo-mia-prasini-kai-viosimi-poli-poy-akoymapai-sto-nero>

Παραδείγματα

**«οι σύγχρονες πόλεις αλλάζουν μέσα από
δίκτυα οικονομίας, τουρισμού και
τεχνολογίας, και αυτό επηρεάζει άμεσα τους
κατοίκους και τον αστικό χώρο»**

Castells

- **Παραδείγματα από την Ελλάδα**

Κινήματα για νεοκλασικά & ιστορικά κτίρια

Κινήματα για νεοκλασικά & ιστορικά κτίρια

- Τα κινήματα για τα ιστορικά κτίρια στην Ελλάδα δείχνουν πώς οι πολίτες προσπαθούν να υπερασπιστούν την **πόλη ως χώρο μνήμης, πολιτισμού και ζωής**, απέναντι στην αγορά και τον τουρισμό.

Κινήματα για νεοκλασικά & ιστορικά κτίρια

- **Αθήνα – Νεοκλασικά στο κέντρο**
Κινήσεις πολιτών για τη διάσωση κτιρίων στην Πλάκα, στο Μεταξουργείο και στα Εξάρχεια.
- **Θεσσαλονίκη – Ιστορικά βιομηχανικά κτίρια**
Αγώνες για παλιά εργοστάσια, αποθήκες λιμανιού, βιομηχανική κληρονομιά.
- **Βίλα Αμαλία (Αθήνα)**
Χώρος με έντονο συμβολικό και κοινωνικό χαρακτήρα, που συνδέθηκε με κινήσεις υπεράσπισης δημόσιων χώρων.
- **Ξενία σε διάφορες πόλεις**
Διεκδικήσεις για επανάχρηση αντί για εγκατάλειψη ή ιδιωτικοποίηση.
- **Ερμούπολη Σύρου**
Προστασία νεοκλασικού χαρακτήρα της πόλης από την τουριστική πίεση.

- **Κινήματα για δημόσιους χώρους
με πολιτιστική σημασία**

Κινήματα για δημόσιους χώρους με πολιτιστική σημασία (1)

- πρωτοβουλίες πολιτών για πάρκα, λόφους, παραλίες με ιστορικό/πολιτιστικό φορτίο.
- αιτήματα για **μη ιδιωτικοποίηση**, ελεύθερη πρόσβαση, ανάδειξη χώρων πολιτισμού.

Κινήματα για δημόσιους χώρους με πολιτιστική σημασία (2)

- **Πάρκο Ναυαρίνου (Αθήνα)**

Κατάληψη και μετατροπή σε ανοιχτό χώρο πρασίνου και πολιτισμού από τους κατοίκους.

- **Λόφος Φιλοπάππου**

Κινήσεις πολιτών ενάντια στον περιορισμό της ελεύθερης πρόσβασης.

- **Ελληνικό (πρώην αεροδρόμιο)**

Διεκδικήσεις για μητροπολιτικό πάρκο αντί για πλήρη ιδιωτική εκμετάλλευση.

- **Πλατείες των κινημάτων (Σύνταγμα, Αριστοτέλους)**

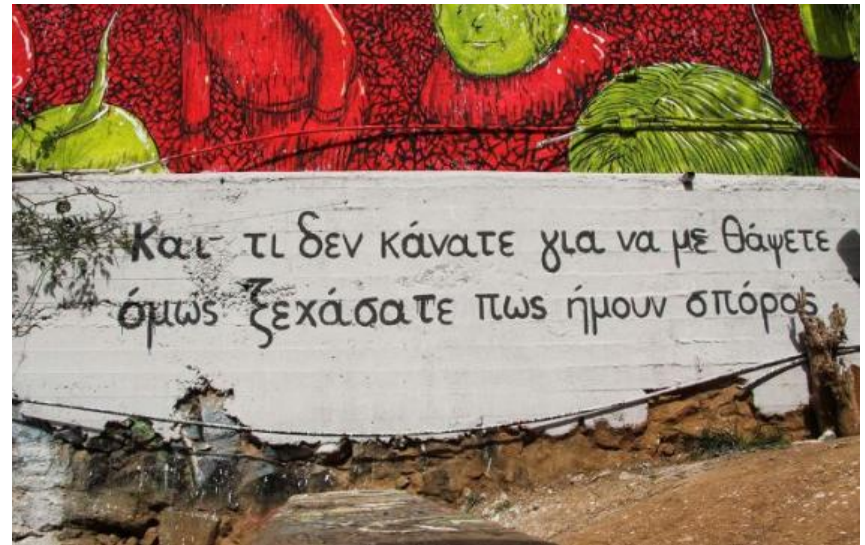
Ως χώροι πολιτικής και πολιτιστικής έκφρασης.

- **Παραλιακοί δημόσιοι χώροι (Θεσσαλονίκη, Αθήνα)**

Αγώνες για ελεύθερη πρόσβαση απέναντι στην εμπορική αξιοποίηση.

Πάρκο Ναυαρίνου (Αθήνα)

- Το Αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Ναυαρίνου γεννήθηκε στις 7 Μαρτίου 2009 όταν εκατοντάδες κάτοικοι των Εξαρχείων και άλλων γειτονιών κατέλαβαν το πρώην πάρκινγκ ιδιοκτησίας ΤΕΕ (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας) και το μετέτρεψαν σε χώρο πρασίνου, παιχνιδιού και συνάντησης.
- Από τότε ο χώρος απέκτησε ποικίλες χρήσεις: περιβόλι, παιδική χαρά, χώρος κινηματογραφικών προβολών, συζητήσεων και εκδηλώσεων. Βασίστηκε εξ αρχής στη συλλογική εργασία και συνεισφορά των συμμετεχόντων.

«Δεν θέλουμε όποιος γεννάει να μετακομίζει. Δεν θέλουμε συνεχώς να χάνουμε τους γείτονες και τους φίλους μας, επειδή γίνονται γονείς»

- **Κινήματα γύρω από πολιτιστικούς θεσμούς**

Κινήματα γύρω από πολιτιστικούς θεσμούς (1)

Στόχοι:

- **Υπεράσπιση του δημόσιου και κοινωνικού ρόλου του πολιτισμού**
- **Προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων στον χώρο του πολιτισμού**
- **Διαφύλαξη της καλλιτεχνικής ελευθερίας**
- **Πρόσβαση όλων στον πολιτισμό, χωρίς αποκλεισμούς**

Κινήματα γύρω από πολιτιστικούς θεσμούς (2)

Μορφές δράσης:

- Διαμαρτυρίες και συγκεντρώσεις
- Απεργίες καλλιτεχνών και εργαζομένων
- Παρεμβάσεις σε υπουργεία και διοικήσεις
- Δημόσιες ανακοινώσεις και ψηφίσματα
- Καμπάνιες στα social media
- Συμβολικές παραστάσεις σε δημόσιους χώρους

Κινήματα γύρω από πολιτιστικούς θεσμούς (3)

Παραδείγματα από την Ελλάδα:

- **Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος & Εθνικό Θέατρο**
Κινητοποιήσεις για εργασιακά δικαιώματα, διοικήσεις και χρηματοδότηση.
- **Μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι (2023–)**
Αντιδράσεις για την αλλαγή του καθεστώτος λειτουργίας μεγάλων μουσείων.
- **Σχολές καλλιτεχνών & ηθοποιών**
Κινήματα ενάντια στην υποβάθμιση των καλλιτεχνικών σπουδών.
- **Φεστιβάλ & πολιτιστικοί χώροι**
Παρεμβάσεις για ελεύθερη πρόσβαση, δημόσιο χαρακτήρα και χρηματοδότηση.

- **Σύγχρονα κινήματα αξιών (π.χ. MeToo στον πολιτισμό)**

Σύγχρονα κινήματα αξιών (π.χ. #MeToo στον πολιτισμό) (1)

Σύγχρονα κοινωνικά κινήματα που δεν επικεντρώνονται κυρίως σε οικονομικά αιτήματα, αλλά στη **διεκδίκηση αξιών, τρόπων ζωής και κοινωνικών προτύπων**, όπως:

- Ισότητα
- Δικαιώματα
- Περιβάλλον
- Ελευθερία
- Αλληλεγγύη
- Δημοκρατία

Σύγχρονα κινήματα αξιών (2)

Βασικοί στόχοι:

- Προάσπιση **ανθρώπινων και κοινωνικών δικαιωμάτων**
- Αλλαγή **νοοτροπιών και κοινωνικών στάσεων**
- Αντίσταση σε **διακρίσεις, βία και αυταρχισμό**
- Προστασία της **ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος**
- Ενίσχυση της **κοινωνικής συμμετοχής των πολιτών**

Σύγχρονα κινήματα αξιών (3)

Μορφές δράσης:

- Διαδηλώσεις και πορείες
- Καμπάνιες στα social media
- Συλλογή υπογραφών
- Εκδηλώσεις ενημέρωσης
- Συμβολικές δράσεις
- Δικαστικές προσφυγές
- Δίκτυα αλληλεγγύης

Σύγχρονα κινήματα αξιών (4)

- **Φεμινιστικό κίνημα & κινήματα κατά της έμφυλης βίας**
Διεκδίκηση ισότητας φύλων, καταπολέμηση της κακοποίησης, διαδηλώσεις για γυναικοκτονίες.
- **ΛΟΑΤΚΙ+ κίνημα**
Αγώνας για ίσα δικαιώματα, ορατότητα, νομοθετική κατοχύρωση.
- **Περιβαλλοντικό κίνημα**
Αγώνες κατά της περιβαλλοντικής καταστροφής, των ανεμογεννητριών σε προστατευόμενες περιοχές, της ρύπανσης.
- **Κινήματα αλληλεγγύης (πρόσφυγες, φτώχεια)**
Δίκτυα στήριξης για πρόσφυγες, άστεγους και ευάλωτες ομάδες.
- **Κινήματα υπέρ της δημοκρατίας & των δικαιωμάτων**
Αντιρατσιστικά και αντιφασιστικά κινήματα, υπεράσπιση ελευθεριών.

Σύγχρονα κινήματα αξιών (5)

- Όχι άμεσα “μνημειακό” αλλά αφορά την **άυλη πλευρά της πολιτιστικής κληρονομιάς** (αξίες, πρακτικές, σχέσεις).
- Δείχνει πώς η κοινωνία απαιτεί **νέες ηθικές και πολιτισμικές νόρμες**.

Ερωτήματα...

- Τα κοινωνικά κινήματα είναι πάντα “θετικά” για την πολιτιστική κληρονομιά;
- Πότε μπορεί να γίνουν:
 - πολύ συντηρητικά (“να μην αλλάξει τίποτα ποτέ”)
 - ή πολύ “ρομαντικά” χωρίς ρεαλιστικές λύσεις;
- Πώς μπορεί ένας σχεδιαστής πολιτικής/επιστήμονας βιώσιμης ανάπτυξης να **συνεργαστεί** με κοινωνικά κινήματα χωρίς να τα εργαλειοποιεί

«Η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι στατική. Ζει μέσα από τις συγκρούσεις, τις διεκδικήσεις και τις συνεργασίες. Τα κοινωνικά κινήματα μας θυμίζουν ότι η κληρονομιά ανήκει στους ανθρώπους – δεν είναι μόνο έκθεμα, είναι και πεδίο δράσης»

Σας ευχαριστώ πολύ!